

**BOLA PSIXOLOGIYASI BO`YICHA ILMIY TARAFDAN
OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR**

Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna

Toshkent amaliy fanlar Universiteti "Psixologiya" kafedrasi o`qituvchisi

G'ayratjonova Gulyora

Pedagogika fakulteti Psixologiya yo`nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Bolani hayot tarsi, oilada qanday yashashi, oiladagi muhit ota ona munosabati, bola tarbiyasi, bolaning yo`shlik va o`smirlik payitidagi psixologik jarayonlar kabi doimiy ravishda ko`pchilikni qiziqtirib kelgan. Ushbu maqolada bola psixologiyasi uchun ilmiy jihatdan olib borilgan tadqiqotlar haqida ma`lumotlar berilgan.

Kalit so`zlar: psixologiya, o`smirlik, logopediya, longityut, nutq, ko`ndalang kesma, umummiy psixologiya.

Kirish

Bola psixologiyasi- psixologiya sohasi, bolalar psixologik rivojlanishning umumiy va alohida xususiyatlarini, turli yosh bosqichlarida bu jarayon qanday kechishi uni harakatlantiruvchi kuchlar, hamda qonuniyatlari tadqiq qiladi. Shu sababli bolalar psixologiyasini ko`pincha yo`shlar psixologiyasi deb ham ataydilar. Bola psixologiyasi bolalardagi psixologik jarayonlar (ma`rifiy, nutqiy, hissiy, irodaviy va boshqalar) paydo bo`lishi va rivojlanishi, psixologik xususiyatlar qaror topishini, xilma xil faoliyatning (turli hil o`yinlar, o`qish, mehnat qilish) rivojlanishini, bolaning shaxs sifatida shakllanishini o`rganadi. Bolalar psixologiyasi umummiy psixologiyada ishlab chiqilgan umummiy tadqiqot usullaridan foydalanadi, biroq uni qo`llashning o`ziga xos xususiyatlari bor desak adashmagan bo`lamiz. Faqatgina birgina barcha bolalar bir biriga o`xshashadi ya`ni o`yinqaroqligida hamda beg`uborligida. Bola shaxsi yosh xususiyatlarini o`rganishda ko`ndalang kesma va longityud deb nomlangan tadqiqotlar o`tkazib o`rganiladi. Shuningdek ancha vaqtdan beri bizga ma`lum bolgan usullar orqali ham bolalarni psixologik tekshirish mumkin bo`ladi. Quyida esa yangicha bola yosh xususiyatlarini o`rganish usullarini aytib o`tsam. Birinchi holatda birgina psixologik jarayonning o`zi bir vaqtda turli yosh guruhlariga ta`aluqli bo`lgan bolalarda tadqiq qilinadi. Ikkinchi holatda (langityud) da esa ma`lum bir bolalarning psixik xususiyatlari ko`p yillar davomida tadqiq qilinadi. Bolalar psixologiyasida asosan ota – onalarga bolaga unga bo`lgan ishonch, hurmat, qo`llab – quvatlash, etiborlarni his qildirish, mumkin bo`lgan va bo`lmagan holatlar o`rganiladi. Bola dunyoni arofni ota –ona ko`zlari bilan anglaydi. Ota –onaga nima yomon bo`lsa, bola shuni yomon deb hisoblaydi. Ota – ona kimni xush ko`rsa, bola uchun u inson yaxshi

bo`ladi. Bu holat bolani 10-12 yoshiga qadar davom etadi. Undan keyin bola o`zi xulosa qilishga o`rganishni boshlaydi. Shunday ekan bolani har bir xarakter- bu ko`zgidagi sizning aksingiz bo`ladilar. Klassik bixeviorizmning rivojlanish muammosi zamonaviy Amerika rivojlanish psixologiyasining eng kuchli tarmog`i bo`lgan ijtimoiy ta`lim nazariyasida qayta ko`rib chiqiladi. Kognitiv rivojlanish bo`yicha tadqiqotlar ham o`zgarishlarni boshdan kechirmoqda- epistemik mavzuni o`rganishda ma`lum bir bolani uning hayotining real sharoitida o`rganishga o`tish mavjud. G`arb psixologiyasining barcha bu ajoyib yutuqlari fonida, L.S.Vygotskiy bolalar psixologiyasida chinakam inqilobiy amalga oshirdi. U bolaning aqliy rivojlanishning borishi, shartlari, manbai, shakli, oziga xosligi, xarakterantiruvchi kuchlari haqida yangi tushunchani taklif qildi: u bolaning rivojlanish boshqichlarini va ular orasidagi o`tishlarni tasvirlab berdi, bolaning aqliy rivojlanishining asosiy qonuniyatlarini aniqladi va shakllantirdi. V. Stern, J.Piaje. I. Sokolovskiy va boshqalar bola rivojlanishining paradokslari haqida yozganlar. D.B.Elkoninning aytishicha bolalar psixologiyasidagi paradokslar rivojlanish sirlari bo`lib, olimlar hali ochilmagan. D.B.Elkonin Moskva universitetida o`z ma`ruzalarini doimo bola rivojlanishining ikkita asosiy paradokslarini tasvirlash bilan boshlandi, ular orasida bola rivojlanishining zarurati bor, tarixiy yondashuv bolalikni tushunishi uchun. Keling ularni ko`rib chiqayli: tug`ilgan odamga hayotni saqlab qolish uchun faqat eng elementar mexanizmlar berilgan. Jismoniy tuzulish, asab tizmining tuzulishi, faoliyat turlari va uni tartibga solish usullari jihatidan inson tabiatdagi eng mukammal mavjudotdir. Bundan tashqari ibtidoiy jamiyatdagi bolalikning davomiyligi o`rta asrlardagi yoki bizning kunlarimizdagi bolalik davriga teng emas. Insoniyatning bolalik bosqichlari tariximahsuli bo`lib, ular ming yillar avval bo`lgani kabi o`zgarishi mumkin. Shuning uchun bolaning bolaligi va uning shakllanishi qonuniyatlarini insoniyat jamiyati taraqqiyoti va uning rivojlanishining belgilaydigan qonuniyatlardan tashqarida o`rganish mumkin emas. Bolalikning davomiyligi jamiyatning moddiy va ma`naviy madaniyati darajasiga tog`ridan- tog`ri mutanosibdir. Bolalik tarixi muammosi zamonaviy bolalar psixologiyasidagi eng qiyin muammolardan biridir, chunki bu sohada na kuzatish, na tajriba o`tkazish mumkin emas. Bolalarga oid yodgorliklar qashshoq ekanligini entograflar yaxshi bilishadi. Bolaning aqliy rivojlanishining borishi, S.Vigotskiy fikricha, tabiatning abadiy qonuniyatlariga, organizmning kamolot qonuniyatlariga boysumaydi. Bola rivojlanishining rivojlanishi sinfiy jamiyat, deb hisobladi, u “ juda aniq sinfiy ma`noga ega”. Shuning uchun u adabiy bolalik emas, faqat tarixiy bolalik borligini ta`kidlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki bolalar psixologiyasini o`rganish orqali ularni kelgusi davrda qanday bo`lishi qanday harakatlar qilishini oldindan ko`ra bilsih desak mubolag`a bo`lmaydi. Boshlang`ich sinf o`quvchilarini psixologiyasini yaxshi

qilib rivojlanishini bog`cha davridayoq shakllantirib bo`rish kerak bo`ladi. Ungacha esa uyda. Aytishadiku qush uyasida ko`rganini qiladi deb. Shunday ekan bolalarni psixologik jihatdan sog`lom baquvvat qilish eng avvalo uydan boshlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. L.F.Obuxova Bolalar rivojlanish psixologiyasi kitobi. Moskva 1996-y.
2. OBOXOVA L.F psixologiya fanlari doktori- Источник:
<https://muegn.ru/uz/th/oboxova-detskaya-vozrastnaya-psihologiya-l-f-obohova-detskaya.html@muegn.ru>
3. SPO M. uchun darslik: Yurayt 2016
4. Yoshga bog`liq psixologiya. O`quv qollanma M: Rossiya Pedagogika Jamiyati.- 1999- 442s
5. Jan Page: nazariya, tajribalar, munozalar: Gardarik 2001.624pp, -Источник:
<https://muegn.ru//uz/th/obuhova-detskaya-vozzratnaya-psihologiya-l-f-obuhova-detskaya.html@muegn.ru>
6. www.vikipediya.uz inertten sayti